

Јован Пејчић, *Путеви српске науке о књижевности*,
ур. Драган Лакићевић, Посебна издања, СКЗ – Лесковачки
културни центар, Београд, 2020, 384 стр.

Књига *Путеви српске књижевности* историчара књижевности, књижевног критичара, антологичара и есејисте Јована Пејчића подељена је у пет целина. Аутор у поглављу *На почетку* полази од начела науке о књижевности, а потом у одељку насловљеном *Основи* разматра питања везана за развој српске књижевности, почетке српске књижевне критике и есејистике, периодизацију и рађање српске историје књижевности. У целини насловљеној *Печати*, Ј. Пејчић сагледава паралеле у историји и теорији књижевне критике, њихов смисао, проблематику књижевних вредности, као и феномене књижевног критичара и историчара књижевности. Поглавље *Односи, суседства, личности* садржи увид у Шафарикову прву историју српске књижевности, потом етичка и реторичка питања, као и проблеме српске авангарде и националне науке о књижевности. Након последњег поглавља насловљеног *Наизгледно*, књига садржи посебан део везан за порекло текстова, литературу, ауторову реч о књизи, регистар имена, биографију и библиографију Јована Пејчића.

Аутор *Путева српске науке о књижевности* у извесној мери доноси нове књижевноисторијске и теоријске погледе, развијајући их у различитим методолошким и историјско-теоријским сферама. Међу начелима науке о књижевности Пејчић посебну пажњу посвећује начелима афирмације, актуализације и проблематизације, те њиховом међусобном садејству у циљу расветљавања вишеструких манифестација књижевног феномена (естетског, друштвеног, појмовног, антрополошког и сл). Бавећи се наслеђем савремене српске књижевне историографије, аутор детаљно разматра како допринос Јозефа Добровског, Павела Јозефа Шафарика и Александра Николајевича Пипина, тако и допринос српских књижевних историчара попут Лазара Бојића, Лукијана Мушицког, Јована Суботића, Јована Ристића, Ђуре Даничића, Стојана Новаковића, Доситеја Обрадовића, Тихомира Остојића, Јована Грчића, Андре Гавриловића, Јована Скерлића, Павла Поповића, Милорада Павића, Владимира Вујића и других, у циљу указивања на постојање континуитета српске књижевности, уметности (преко историјско-уметничких поставки М. Кашанина и В. Петровића), и српске културе уопште; према томе, гледишта извесних научника и писаца о дисконтинуитету у развоју и успону српске књижевности представљају – по ауторовом мишљењу – сведочења без аргументације, „тестамент без печата”.

Истраживање почетака српске књижевне критике и есејистике везује се за Пејчићево указивање на значај *Славено-сербској маџазина* Захарија Орфелина, при чему помно анализира ставове Ђ. Гавеле, Т. Остојића, П. Ј. Шафарика, П. Поповића, Ј. Деретића и других, у циљу указивања на Орфелинов родоначелнички удео у постављању „првог камена” у темељ модерног српског есеја. Посебно питање које отвара Јован Пејчић односи се на периодизацију српске књижевности; он полази од аутора нарочито истакнутих исцрпним доприносом у теоријско-историјском приступу овоме феномену; реч је о *Подели српске књижевности на џериоде* Јована Скерлића, *Периодизацији српске књижевности XVIII–XX века* Драгише Живковића и *Периодизацији српске књижевности* Јована Деретића. Скерлићев се допринос састоји, истиче аутор, у означавању оне културне етапе и духовног стремљења есенцијалних за модерно проучавање литературе, обухватајући тако еволутивни ток целокупног српског књижевног стваралаштва. Драгиша Живковић је пружио комплекснију, типолошки одређенију периодизацију предочавајући, условно речено, три велика периода („Доситејево”, „Вуково” и „Модерно доба”) која нису у свим појединостима хомогена. Деретићев периодизацијски модел, напомиње Пејчић, односи се на усмереност да „преиспита само темељне периодизацијске моделе српске књижевне историографије”, мимо другачијих подела укључујући и ону најстарију међу њима. Поједине аргументе везане за сопствену процену поменутих проучавалаца, Ј. Пејчић излаже у научном апарату темељно сазданом на конкретним и потпуним подацима; ово је такође обележје даљег излагања везаног за анализу „прве” периодизације и за радове Лазара Бојића, Јозефа Добро-вског, као и личности која међу њима чини спону – Лукијана Мушицког – проучаваоца историје и библиографије српске књижевности (чијим ће се радом аутор књиге посебно бавити говорећи о рађању српске историје књижевности). Поред Мушицког, Пејчић детаљно анализира рад и значај Доситејевог Обрадовића, Павла Соларића и Лазара Бојића. Он полази од Доситејевог афирмативног става о српској просветитељској култури (у предговору *Еџици*), па преко Соларићевог књижевно-историографског и библиографског дела *Помник*, долази до анализе Бојићевог *Памјатника* (у чијем поглављу *О књижевству или литератури* Бојић износи суд о српском културном и књижевном стваралаштву XVIII и почетка XIX столећа); потоње дело „није историја националне књижевности у пуном, у изворном значењу те речи”, али јесте – према мишљењу Ј. Пејчића – значајна етапа у конституисању српске књижевне историографије.

Посебну пажњу аутор посвећује оснивачу модерне литерарне критике – Љубомиру Недићу, односно његовим неупитно самосвојним књижевним и теоријским идејама у склопу главних методолошких и теоријско-књижевних поставки XX века. Исцрпан приступ у истраживању дела Јована Скерлића као књижевног критичара и историчара

књижевности, Јован Пејчић доноси у комплексном поглављу *Јединство књижевности и националног идентитета – Погледи и поухвајти Јована Скерлића*. Књижевном историчару Милораду Павићу аутор приступа у поглављу *Основи, вредности – изражање*; аргументовано коментарише Павићева сагледавања интердисциплинарних релација српских писаца и европске литературе, његов синтетички увид у корене и исходишта српске књижевности XVII, XVIII и почетка XIX столећа, те рецепцију поменутих литерарних синтеза. Четврта целина књиге насловљена – *Односи, суседства, личности*, обухвата Пејчићево разматрање Шафарикове прве историје књижевности, као и српске уметности, етике, реторике, авангарде и националне науке о књижевности. Према речима аутора, Шафарик је учинио одсудан корак ка уобличењу научне историје књижевности код Срба, с обзиром на чињеницу да је његова *Историја словенских језика и књижевности према свим наречјима* „дубоко осмишљен пионирски подухват у светској славистици”, али и највиши досег културно-историјског правца у проучавању како језика и литературе, тако и ширег културног и цивилизацијског ареала словенског народа. Излажући конкретно о доприносу Шафарикове *Историје* у којој се налазе замеци његовог потоњег дела, аутор напомиње и важност Шафарикових многобројних научних и публицистичких радова библиографске и културноисторијске провенијенције, од којих су поједини објављени у „Сербском летопису”, ондашњој периодици и зборницима.

Јован Пејчић се у даљем разматрању усредсређује на беседништво – као жанр и као систем књижевног изражавања, истичући њихову међусобну повезаност; пружајући увид у почетке беседништва потекле из средњовековља, аутор поступно прати све етапе његовог развоја до XXI века, узимајући у обзир релевантне личности и њихова дела, почев од беседе Стефана Немање на Државном сабору у Расу 1196. године, до *Трајова реторике* Војислава Јелића, објављене 2011. године у Београду. Бавећи се у својој књизи беседничком делатношћу Никанора Грујића, Пејчић посебно истиче ерудицију овога полиглоте за кога је језик „услов националне самопотврде и јемства историјског опстанка међу другим народима”. Аутор поклања пажњу ставовима различитих проучавалаца Грујићевог дела, међу којима су Ђ. Магарашевић, Ј. Скерлић, С. Винавер, Ј. Костић и други, заокружујући тако мишљење о беседништву Никанора Грујића – неодојивом од православља и уз то прожетом метафизичком димензијом као споном између прошлости и будућности српског народа и његовог духовног наслеђа.

Говорећи у својој књизи о питањима српске авангарде и националне науке о књижевности, аутор обухвата појмове „модернизма”, „експресионизма” и „авангарде”, настојећи да их прецизно одреди услед постојања многострукости и сложености у појавном, идејном и стилском погледу. С обзиром на то да је „авангарда” хетероген појам, по мишљењу аутора,

она измиче свакој прецизној дефиницији; авангарда је категоријални појам глобалног значења, мада је њене правце у извесним националним књижевностима могуће уже класификовати. Аутор подсећа да „авангарда” и „модернизам” нису синоними (иако им се и тако приступало) и не могу се узимати као синоними, поткрепљујући своја уверења конкретним примерима. Најзад, „експресионизам” отвара посебну проблематику (и у страним историографијама авангардне литературе такође) с обзиром на чињеницу да – према речима Јована Пејчића – проучаваоци српске књижевне авангарде овај термин употребљавају условно и међу њима нема прихватања његове термилошке апсолутности. Аутор заокружује *Пушеве српске науке о књижевности* поглављем *Краја нема*, истичући важност даљег продубљивања вредносних судова, при чему је захтев за вредновањем повезан са потребом за темељном синтезом, а до синтетичког увида у целину ствари води захтеван и нимало лак пут уз „сав ризик који доноси партикуларност издвојених вредносних ставова”.

Гордана С. Покрајац*

Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет
Одсек за компаративну књижевност
Др Зорана Ђинђића 2
21000 Нови Сад

УДК 930.85(=163.41)“17/18”

Петар Пијановић, *Српска култура у XVIII и XIX веку*,
Матица српска, Нови Сад, 2020, 621 стр.

Истичући у предговору своје капиталне студије *Српска култура у XVIII и XIX веку* да је она резултат његовог истраживања „на истоименом пројекту који је реализован у Матици српској од 2016. до 2020. године.”(7)**, односно да се пред научном јавношћу појављује након његове

* gordana.pokrajac@ff.uns.ac.rs

** НАПОМЕНА: цитати из књиге дају се према њеном издању наведеном у поднаслову овог приказа са бројем странице на којој се у њему налазе датим у загради на крају цитата.